

بوی ماه مهر و یادی از نخستین مدرسه سیرجان؛

بدر دبستان مشاهیر

حسام الدین اسلاملو

گزارش

درست پشت بازار و دیوار به دیوار مسجد تاریخی اعظم، ساختمان نخستین مدرسه به شکل امروزی آن در سیرجان با قدمت بیش از صد سال بود که متأسفانه چند دهه است تخریب شده و جای خود را به یک مدرسه با سازه‌ی سه طبقه داده است. وجهه تسمیه نام نخستین مدرسه و دبستان سیرجان از نام خانوادگی یکی از نمایندگان سابق شهر سیرجان برگرفته شده که در اوایل سده چهاردهم مدتی نیز وزیر معارف بوده است و گرنه خود دبستان مدتی به مام‌هتی دانش و سعدی فعالیت داشته است.

نصیرالدوله بدر نماینده اسبق سیرجان بود

به گواهی تاریخ مکتوب مانده از آن عصر، احمد بدر فرزند میرزا عبدالوهاب خان آصف‌الدوله شیرازی در ماه رجب ۱۲۸۷ قمری برابر با سال ۱۲۴۹ خورشیدی در رشت به دنیا آمد. تحصیلات ابتدایی او در نزد پدر و معلمان ایرانی گذشت و در ادبیات فارسی و عربی صاحب معلومات عمیق شد. سپس نزد معلمان ایرانی و اروپایی به فراگیری علوم ریاضی و طبیعی و زبان فرانسه پرداخت و در این زمینه‌ها نیز پیشرفت حاصل کرد. سپس چند سالی در اروپا گذراند و به زبانهای خارجی آشنایی یافت.

خدمات دولتی او از وزارت خارجه آغاز شد و مدتها در سمتهای مختلف خدمت کرد. در زمان ناصرالدین شاه به عنوان منشی دربار برگزیده شد. در اوایل مشروطیت در دوره مظفرالدین شاه در سال ۱۳۲۲ قمری، به عنوان سفیر ایران در بلژیک انتخاب شد و در آنجا چنان به تدبیر و دانایی انجام وظیفه کرد که میان مأموران سیاسی کشورهای خارجی مقیم بلژیک نامور و مورد احترام شد. پس از بازگشت، به ریاست دیوان عالی کشور انتخاب و در شهریور ۱۲۹۵ به معاونت و کفالت وزارت خارجه رسید و چند ماهی در آن سمت بود. بدر در مرداد ماه ۱۲۹۷ در کابینه وثوق‌الدوله، شوهر خواهرش، وزیر معارف و سپس در ترمیم کابینه در مرداد ۱۲۹۸ وزیر مشاور شد.

در ایام زمامداری وثوق‌الدوله، هر پیشنهادی که نصیرالدوله برای پیشرفت فرهنگ می‌کرد مورد پذیرش وی قرار می‌گرفت. این فرصت منجر به افزایش تعداد مدارس در آن زمان شد اما از آنجایی که وضع مالی دولت بد بود برای فراهم آوردن اعتبارات لازم پیشنهادی تنظیم و در هیئت دولت مطرح و در ماه شهریور ۱۲۹۷ این لایحه به تصویب رسید و سپس وزارت معارف طبق برنامه پیشنهادی خود نسبت به تأسیس چهل مدرسه ابتدایی و شش مدرسه متوسطه غیر مجانی همت گماشت. به این ترتیب بدر از محل تصویب‌نامه در سال ۱۲۹۷ و ۱۲۹۸ سی دبستان مجانی دو کلاسه تا چهار کلاسه پسرانه و ده مدرسه دخترانه و نه دبیرستان یک یا دو کلاسه با کلاس‌های ابتدایی

در تهران تأسیس نمود و چندین مدرسه ابتدایی نیز در شهرها گشود.

بدر جهت جلوگیری از طبابت غیر مجاز نظامنامه‌ای مشتمل بر بیست و چهار ماده برای دارو فروشان به تصویب رساند و با وجود مشکلات زیاد در راه اجرای این نظامنامه با عزم استوار دست کسانی را که بدون طی مدارج علمی و تخصصی یا سابقه کافی به این دو کار اشتغال داشتند کوتاه کرد و بر اساس همین نظامنامه از کسانی که به کار طبابت اشتغال داشتند امتحان به عمل آمد و افراد حائز شرایط اجازه یافتند در تهران و شهرستانها به شغل خود ادامه دهند.

وی با تنظیم نظامنامه‌های دقیق حدود وظایف هر یک از ادارات معارف را معلوم کرد. تأسیس دارالمعلمین، دارالمعلمات، تشکیل بیمارستان زنان، افتتاح مدرسه دندان سازی، استخدام چند معلم اروپایی برای تکمیل کادر آموزشی مدرسه دارالفنون، تأسیس مدرسه موزیک، اصلاح برنامه متوسطه و تأسیس اداره تفتیش، از جمله کارهای نیک میرزا احمد خان نصیرالدوله است.

بعد از برکناری سومین کابینه وثوق‌الدوله، که در تیرماه ۱۲۹۹ اتفاق افتاد کار دولتی نداشت و به مطالعه و امور شخصی وقت می‌گذراند. او در خرداد ماه ۱۳۰۵ در کابینه حسن مستوفی نیز به سمت وزیر معارف منصوب شد و تا دی ماه همان سال در آن سمت باقی ماند.

نصیرالدوله در سال ۱۳۰۵ در انتخابات دوره ششم قانون‌گذاری با کسب ۵۸۸۸ رأی از سیرجان به نمایندگی مجلس شورای ملی انتخاب گردید.

وی مردی ادیب و کتاب دوست بود. در دو نوبت که به وزارت فرهنگ رسید، خدماتی در خور خود انجام داد و برای وزارت معارف نشریه به وجود آورد.

دکتر عیسی صدیق در کتاب یادگار عمر درباره او می‌نویسد: «نصیرالدوله مردی بود متوسط القامه، هوشمند، با چشمان ریزبین، نیک محضر، گشاده‌روی، معارف پرور، دقیق و مشوق علم و هنر».

بدر به حفظ آثار ملی و هنری علاقه وافری داشت از این رو چند مجلد مرقع از خطوط اساتید قدیم و چند مجلد کتاب خطی نفیس و یک مجلد قرآن کریم به خط آقا ابراهیم قمی را، که به او تعلق داشت به امید اینکه پس از وی از میان نرود به موزه ملی که در زمان وزارت ممتازالملک تأسیس شده بود، اهدا کرد. وی به زبان فارسی صادقانه عشق می‌ورزید و همواره همکاران و شاگردانش را به پاسداری از این زبان تشویق می‌کرد. او در این باره مقالاتی نوشته و اشعاری سروده است.

بدر در چهارم بهمن ۱۳۰۹ در تهران در سن ۶۲ سالگی درگذشت و در حضرت عبدالعظیم به خاک سپرده شد.

از بدر کتاب‌هایی نیز به یادگار مانده. تاریخ نادر شاه (ترجمه)، زمین یا معرفت الارض (ترجمه)، حساب و خواص اعداد، شرح حال حسین بن منصور حلاج و رساله در هندسه از آثار احمد بدر است.

درباره دبستان بدر بیشتر بدانیم

سالپایی پس از مرگ بدر، اصغر حکمت وزیر معارف بعدی به پاس قدردانی از خدمات فرهنگی بدر به ادارات معارف سراسر ایران دستور داد که بهترین مدرسه حوزه فرهنگی خود را به نام «بدر» نامگذاری کنند. این اتفاق در سیرجان هم با کمی تأمیر افتاد و دبستانی که پشت بازار و مجاور مسجد تاریخی شهر قرار داشت در سال ۱۳۲۰ به طور رسمی از دانش به بدر تغییر نام داد. لذا به نظر می‌رسد پنداشت عمومی که تصور می‌شود این دبستان در دوران وزارت بدر یا وکالتش در مجلس شورای ملی به نمایندگی از مردم سیرجان تأسیس شده، درست نیست و دبستان بدر سابق بر این جزو موقوفات بانی مسجد مجاورش و یحتمل مکتب و مدرسه‌ی علوم دینی بوده که در سال‌های مشروطیت رفته رفته رنگ تجدد به خود گرفته است. گویا تبدیل مدرسه به دبستان به دستور سران مشروطه‌خواه کرمان و به واسطه‌ی سفر ابوالقاسم ادیب کرمانی مولف خارستان به سیرجان در سال ۱۲۹۵ اتفاق افتاده است و او برای این مهم دو سال در سیرجان اقامت گزیده و دبستان را که نام اولیه‌اش دانش و احمدی (برگرفته از نام احمدشاه) راه‌اندازی کرده است. به روایت برخی آموزگاران اولیه نخستین دبستان متجدد سیرجان، در ابتدا جامعه سنتی سیرجان نیز مانند دیگر بلاد ایران چندان به مدارس جدید روی خوش نشان نمی‌داده و حتا برخی با تدریس جغرافی و محتسبای زنگ مدرسه که یادآور کلیسا بوده، مشکل داشته‌اند.

با اینکه نستین دبستان سیرجان معماری سنتی داشته و در ابتدا دارای اتاق‌هایی گنبدی به تعداد شش کلاس تحصیلی با در و پنجره‌های چوبی و هلالی بوده است. این ساختمان تاریخی با وجود برخی تغییرات ناشی از مرمت تا دهه هفتاد نیز موجود بوده و با وجود چندین بار تغییر نام اما همچنان از سوی مردم محلی به نام بدر شناخته می‌شده تا اینکه در سال ۷۷ به دلیل قدمت زیاد به کلی تخریب شده و جای خود را به ساختمان جدید یک دبیرستان دولتی داده است و امروز تنها می‌توان از روی عکس‌های باقی مانده از آن متوجه سر و شکل معماری آن شد و همخوانی بنا را با معماری سنتی بازار و مسجد مجاور آن که هنوز باقی‌ست، به چشم دید.

جا دارد دست کم شهرداری سیرجان به یادبود آن یک المان به هنرمندان شهر سفارش دهد و در مکان فعلی نصب کند. المانی که می‌تواند از نمادهای معماری خاص ساختمان آن مدرسه مثل طاق‌ها و ایوان و درهای هلالی ورودی کلاس‌ها الهام بگیرد.